

УДК 376.989.5

Кінах Н. В.

Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗЕРНОВОГО РИНКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Визначено основні показники, які формують баланс зернового ринку Волинської області, на основі якого можна проаналізувати розвиток інфраструктури зернопродуктового підкомплексу регіону. Запропоновано прогнозований баланс зерна. Проведена оцінка суб'єктів, які входять в інфраструктуру зернового ринку Волині.

Ключові слова: зерновий ринок, інфраструктура, попит, пропозиція, зерновиробництво, баланс зернових культур.

Постановка наукової проблеми та її значення. Зернове господарство Волині є стратегічною та однією з найефективніших галузю аграрного сектора економіки регіону. Виробництво зерна традиційно посідає одне з пріоритетних місць серед основних галузей сільського господарства Волинської області, що зумовлюється наявністю сприятливих ґрунтово-кліматичних умов для його розвитку, багатовіковим досвідом у вирощуванні сталих урожаїв зернових культур, винятковим значенням зерна та його різнобічним використанням. У структурі використання орних земель Волині на площі, зайняті під зерновими культурами припадає 51,3 %, що свідчить про чітко виражений галузевий характер розвитку сільськогосподарського виробництва. Для забезпечення реалізації стратегії стабілізації й розвитку зернового виробництва на Волині у 2011 р. Волинським інститутом агропромислового виробництва (АПВ) Національної академії аграрних наук України та Головним управлінням агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації розроблено та затверджено обласну «Програму з виробництва зернових та олійних культур в орієнтованих обсягах на 2011-2015 рр.», яка передбачає в господарствах різних форм власності зосередити увагу на вирішенні питань пов'язаних з формуванням і розвитком інфраструктури зернового ринку [7].

Аналіз останніх досліджень з цієї проблеми. Вивченню існуючого стану розвитку однієї з пріоритетних галузей аграрного сектору присвячено достатньо наукових праць. Серед них відомі праці належать В.І. Бойку, В.І. Власову, М.В. Гладію, В.Г. Андрійчуку, О.В. Захарчуку, М.Г. Лобасу, М.Й. Маліку, В.Ф. Сайку, П.Т. Саблуку, Ю.Я. Лузану, О.М. Шпичаку, В.Я.Месель-Веселяку та ін.

Формулювання мети. Мета статті полягає у проведенні аналізу балансу зернових культур Во-

линської області на основі якого визначено стратегічні напрямки розвитку інфраструктури зернового ринку.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Нині галузь зернового виробництва на Волині – це комплексна система виробничо-збутової діяльності, яка базується на управлінні, плануванні, ціноутворенні, інформаційно-рекламному забезпеченні продукції, виробленої для реалізації. Ця система потребує знання кон'юнктури ринку і спрямована на повне задоволення платоспроможного попиту. Кон'юнктура ринку зерна в області безпосередньо залежить від пропозиції (обсягів виробництва) та попиту (обсягів споживання). Пропозицію зерна в області формують як крупно-, так і дрібнотоварні сільськогосподарські виробники. Про ступінь задоволення потреб Волинської області в зерні та забезпечення продовольчої безпеки в регіоні свідчить баланс зернових і зернобобових (табл. 1).

Структура використання зерна протягом 2000-2012 рр. характеризується, в першу чергу, абсолютним і відносним зростанням обсягу зерна, яке використовувалось для задоволення харчових потреб. У 2012 р. було використано 176,6 тис. т зерна, що на 61,4 тис. т більше, ніж у 2000 р. У зв'язку із поступовим відродженням галузі тваринництва, зокрема свинарства й птахівництва на 86,7 тис. т збільшилася кількість продукції, яка була використана на фуражні цілі. З огляду на ступінь забезпеченості природними багатствами, Волинська область має всі потенційні можливості стати експортером зернової продукції на європейському та світовому ринках. Про ступінь задоволення потреб Волинської області у зерні та забезпечення продовольчої безпеки регіону у 2013/2014 маркетинговому році свідчить баланс зернових і зернобобових культур (табл. 2).

Таблиця 1
Баланс зернових та зернобобових культур у Волинській області (включаючи продукти переробки зерна у перерахунку на зерно), тис. тонн

Показники	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2000р., +,-
Виробництво	503,1	6777,0	639,7	579,4	747,8	+244,7
Зміна запасів	-5,0	12,5	47,4	20,7	-83,9	-78,9
Куплено та інші надходження	327,2	201,1	246,8	176,1	169,9	-157,3
Всього ресурсів (пропозиція)	825,3	890,6	933,9	776,2	833,8	+8,5
Витрачено на корм	206,5	302,3	296,9	283,3	293,2	+86,7
Витрачено на посів	97,3	93,7	75,6	63,5	62,0	-35,3
Передано на переробку	233,2	97,9	117,8	113,3	110,2	-123
Продано, включаючи вивіз за межі регіону	167,0	214,3	262,4	125,5	178,9	+11,9
Втрати при зберіганні	6,1	12,1	11,9	11,3	12,9	+6,8
Фонд споживання	115,2	170,3	169,3	179,3	176,6	+61,4
Всього використано (попит)	825,3	890,6	933,9	776,2	833,8	+8,5

Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Волинській області

Таблиця 2

Прогнозний баланс зерна на 2013/2014 МР по Волинській області станом на 01.07.2013 року, тис. тонн

Статті балансу	Всього		в тому числі:			
			підприємства		населення	
	всього	в т.ч. продов.	всього	в т.ч. продов.	всього	в т.ч. продов.
Пропозиція зерна						
Виробництво	868,3	261,0	452,8	148,5	415,5	112,5
Перехідні залишки	119,4	30,6	89,6	28,6	29,8	2,0
Завезення з інших областей (імпорт)	45,0	18,5	16,5	12,5	28,5	6,0
Надходження населенню у формі оплати праці, орендної плати та продажу	X	X	-45,0	-25,0	45,0	25,0
Закупівля зерна підприємствами у населення	X	X	0,0	0,0	0,0	0,0
в тому числі фактично	X	X				
Загальна пропозиція зерна	1032,7	310,1	513,9	164,6	518,8	145,5
Загальна потреба						
Всього	790,7	237,3	396,9	136,9	393,9	100,3
харчові потреби	138,8	138,8	54,4	54,4	84,4	84,4
насіння	65,0	X	29,3	X	35,7	X
на корм худобі	400,9	X	173,0	X	227,9	X
нехарчова переробка	15,0	9,6	15,0	9,6	0,0	0,0
реалізація за межі області	156,0	85,0	117,0	71,0	39,0	14,0
втрати обігу	15,0	3,9	8,2	1,9	6,9	1,9
Очікувані залишки на кінець маркетингового року (1 липня 2014 р.)						
	242,0	72,8	117,0	27,7	124,9	45,2

Джерело: розраховано за даними Головного управління агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації

Таблиця 3

Прогнозний баланс зерна пшениці на 2013/2014 МР по Волинській області станом на 01.07.2013 року, тис. тонн

Статті балансу	Всього		в тому числі:			
			підприємства		населення	
	всього	в т.ч. продов.	всього	в т.ч. продов.	всього	в т.ч. продов.
Пропозиція зерна						
Виробництво	439,7	220,5	211,3	125,5	228,4	95,0
Перехідні залишки	81,0	26,8	52,6	25,3	28,4	1,5
Закупівля з інших областей	12,0	2,0			12,0	2,0
Надходження населенню у формі оплати праці, орендної плати та продажу	X	X	-45,0	-25,0	45,0	25,0
Закупівля зерна підприємствами у населення	X	X				
в тому числі фактично	X	X				
Загальна пропозиція зерна	532,7	249,3	218,9	125,8	313,8	123,5
Загальна потреба						
Всього	450,5	199,2	201,7	112,0	248,8	87,2
харчові потреби	112,6	112,6	41,0	41,0	71,6	71,6
насіння	33,2	X	16,3	X	16,9	X
на корм худобі	196,8	X	57,3	X	139,5	X
нехарчова переробка	9,6	9,6	9,6	9,6	0,0	0,0
реалізація за межі області	93,0	0,0	75,0	60,0	18,0	14,0
втрати обігу	5,3	2,3	2,5	1,4	2,8	1,6
Очікувані залишки на кінець маркетингового року (1 липня 2014 р.)						
	82,2	50,1	17,2	13,8	65,0	36,3

Джерело: розраховано за даними Головного управління агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації

Щорічний обсяг зернових ресурсів в області формується за рахунок виробництва, зміни запасів на кінець року, придбання та інших надходжень. Найбільше витрачається зерна на поповнення кормової бази для розвитку тваринництва, продаж, створення фонду споживання та на посів. Оцінка балансу виробництва і використання зерна у Волинській області свідчить про те, що у 2013/2014 маркетинговому році загальна пропозиція перевищує попит на 242 тис. тонн, або на 30% [9]. У 2012/2013 маркетинговому році із загальних обсягів виробництва зерна питома вага

пшениці становить 50,6%, очікувані залишки якої на 01.07. 2014 р. складають 82,2 тис. тонн, в т. ч. 50,1 (60,9%) – продовольчої (табл. 3).

У 2013/2014 маркетинговому році планувалось реалізувати за межі області 156 тис. тонн, що складає майже 20% від загальної потреби. При цьому 242 тис. тонн – це очікувані лишки зерна на кінець маркетингового року. Проведений аналіз виробництва зерна жита та його реалізації до продовольчих запасів свідчить про те, що основними постачальниками хлібних ресурсів є сільськогосподарські підприємства, які в силу ринкової

Таблиця 4

Прогнозний баланс зерна жита на 2013/2014 МР по Волинській області станом на 01.07.2013 року, тис. тонн

Статті балансу	Всього		в тому числі:			
			підприємства		населення	
	всього	в т. ч. продов.	всього	в т. ч. продов.	всього	в т. ч. продов.
Пропозиція зерна						
Виробництво	73,0	31,2	27,2	16,5	45,8	14,7
Перехідні залишки	7,8	3,8	6,6	3,3	1,2	0,5
Закупівля з інших областей	11,5	4,0	4,0	4,0	7,5	
Надходження населенню у формі оплати праці, орендної плати та продажу	X	X				
Закупівля зерна підприємствами у населення	X	X				
в тому числі фактично	X	X				
Загальна пропозиція зерна	92,3	39,0	37,8	23,8	54,5	15,2
Загальна потреба						
Всього	71,2	33,9	32,9	21,4	38,3	12,5
харчові потреби	22,2	22,2	10,0	10,0	12,2	12,2
Насіння	8,9	X	4,0	X	4,9	X
на корм худобі	13,6	X	2,9	X	10,7	X
нехарчова переробка	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
реалізація за межі області	24,0	11,0	15,0	11,0	9,0	0,0
втрати обігу	2,5	0,7	1,0	0,4	1,5	0,3
Очікувані залишки на кінець маркетингового року (1 липня 2014 р.)						
	21,1	5,1	4,9	2,4	16,2	2,7

Джерело: розраховано за даними Головного управління агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації

цінної ситуації продають його із збитками через великий затратний механізм на вирощування, що не дає можливості для стабільного нарощування валового збору зерна цієї цінної харчової культури та отримання прибутку (табл. 4).

З метою стимулювання виробництва зерна жита, як одного із складників, що забезпечують продовольчу безпеку Волинської області, розроблена і впроваджена «Програма виробництва зерна озимого жита та гречки у 2011-2015 роках», на реалізацію якої у 2011 році було виділено з обласного та районних бюджетів 1 млн. грн., а у 2012 році 1,3 млн. грн. Дана Програма передбачає часткове відшкодування витрат сільськогосподарським підприємствам з обласного та районних бюджетів, що пов'язані з виробництвом цієї продовольчої культури.

Щодо посівів жита в особистих селянських господарствах, науковці пропонують сконцентрувати увагу на вирощуванні тритикале, оскільки дана культура має більшу харчову цінність і вищу врожайність в одних і тих же ґрунтово-кліматичних умовах.

Враховуючи досвід сільськогосподарських товаровиробників Волині, доцільним вбачається нарощування посівних площ та приділення значної уваги вирощуванню таких круп'яних культур як гречка і просо. Це традиційні поліські зернові культури, які в структурі посівних площ зернового клину нині займають лише 1,2 та 0,1% відповідно [8]. Завдяки реалізації програми у 2015 р. планується отримати 4,0 тис. тонн гречки та 0,6 тис. тонн проса.

Ефективність ведення зернового бізнесу у Волинській області значною мірою залежить від функціонування ринкової інфраструктури та ринкових механізмів, оскільки саме підприємства і установи інфраструктури аграрного ринку підтримують господарські взаємозв'язки, забезпечують процес сільськогосподарського виробництва та безперервний товарообмін.

Інфраструктура аграрного ринку області представлена регіональним відділенням Аграрної біржі, сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами, фірмовими магазинами, мережею торгових закладів системи обслуговування, оптово-роздрібними ринками, широкою мережею зернохосвищ, картопле-, овоче- та фруктосховищ, заготівельними пунктами.

В області функціонує 50 оптово-роздрібних сільськогосподарських ринків місцевого значення у містах обласного підпорядкування, а також – 39 картоплесховищ, 19 овочесховищ та 7 фруктосховищ. Є ряд сертифікованих зернових складів.

Нині визначено 9 сертифікованих зерноскладів, для зберігання зерна державного інтервенційного фонду у 2012/2013 маркетинговому році. Найбільші з них це: ДП ДАК «Хліб України» Володимир-Волинський КХП», ТзОВ «П'ятидні», ТзОВ «Волинь-зерно-продукт», СГ ТзОВ «Городище» та ДП «Луцький КХП № 2», склади яких можуть вмістити 155 тисяч тонн зерна.

Усі закупівлі зерна до Регіонального страхового запасу та реалізація борошна із виготовленого зерна проводиться через Волинське регіональне відділення Української Аграрної Біржі.

Слід зазначити, що частина продовольчого зерна традиційно переробляється в межах області на крупи, борошно, комбікорм. Проте, в більшій мірі зерно реалізується у вигляді сировини. Тому для підвищення ефективності функціонування зернопродуктового підкомплексу АПК області доцільно диверсифікувати виробництво, запровадити переробку зерна в самих сільськогосподарських підприємствах, що створює додаткові можливості для збільшення доходів аграрних товаровиробників. Крім того, необхідно запровадити логістичну систему управління зерновою продукцією на всіх етапах її виробництва, переробки та реалізації.

В області зареєстровано 35, а реально функціонує лише 15 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК), які об'єднують дрібних

товаровиробників і залучають їх до процесів вертикальної інтеграції, надаючи можливість отримувати прибутки не лише від сільськогосподарського виробництва, а й від наступних стадій руху виробленої ними продукції: заготівлі, зберігання, передпродажної обробки, продажу. Тому в області необхідно активізувати процес щодо створення і функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зі зберігання і збуту зерна, що зможуть задовольнити потребу сільськогосподарських виробників у зберіганні врожаю та нададуть можливість формувати великі партії однорідного за якістю зерна, яке можна переробити і продати на внутрішньому ринку або експортувати.

Рішенням обласної ради від 23.10.2009 р. № 34/6 було прийнято Обласну Програму розвитку інфраструктури аграрного ринку на період до 2015 р., яка передбачає заходи щодо розширення та удосконалення функціонування об'єктів ринкової інфраструктури на території Волині. Основним напрямом підвищення ефективності функціонування інфраструктури ринку зерна у Волинській області вбачається оптимізація кількості елемен-

тів інфраструктури, насамперед, оптово-продовольчих ринків, центрів інформаційно-консультативного обслуговування і цінового моніторингу, консалтингових та дорадчих служб, фінансово-кредитних і страхових установ, а також створення умов тісної співпраці з ними виробників зерна.

Висновки. Отже, прогнозний баланс зернових культур Волинської області свідчить про те, що, з однієї сторони, в регіоні є реальні можливості для збільшення обсягів реалізації зерна за межі області, в т. ч. на експорт, з метою зростання грошових надходжень; а з другої сторони – існує об'єктивна необхідність нарощування поголів'я ВРХ, свиней і птиці, оскільки наявний значний резерв зерна фуражного. Тому стратегічним напрямом покращення ситуації на зерновому ринку Волинської області є посилення взаємодії усіх його учасників, зокрема сільськогосподарських товаровиробників і зернопереробних підприємств. Це дасть можливість суттєво збільшити обсяги виробництва і реалізації продукції, забезпечити стабільність грошових надходжень, дохідність галузі та продовольчу безпеку регіону.

Список літератури:

1. Білітюк А. П. Зерно як фактор продовольчої безпеки АПК Волині / А. П. Білітюк, Л. А. Пилипюк // Актуальні проблеми розвитку регіональних АПК : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 трав. 2011 р. / відп. ред. Т. В. Божидарнік. – Луцьк : РВВ Луцьк. нац. техн. у-ту, 2011. – С.90-92.
2. Бойко В. І. Зерно і ринок : монографія / В. І. Бойко – К. : ННЦ ІАЕ. – 2007. – 312 с.
3. Захарчук О. В. Ринок зерна: проблеми і сподівання / О. В. Захарчук, В. С. Шовкалюк // Економіка АПК. – 2003. – № 3. – С. 19.
4. Малік М. Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми : монографія / М. Й. Малік, О. А. Нужна. – К. : ННЦУІАЕ, 2007. – 270 с.
5. Месель-Веселяк В. Я. Прогноз урожайності валових зборів сільськогосподарських культур в Україні на 2011 рік / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 26-33.
6. Програма «Зерно України – 2015». – К. : ДІА, 2011. – 48 с.
7. Програма з виробництва зернових та олійних культур у Волинській області в орієнтованих обсягах на 2011-2015 рр. – Луцьк, 2011. – 13 с.
8. Сільське господарство Волині : стат. збірник / за ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк : Головне управління статистики у Волинській області, 2011. – 319 с.
9. Статистичний щорічник Волинь – 2012 / за ред. М. І. Мотиль. – Луцьк : Головне управління статистики у Волинській області, 2011. – 570 с.

Кинах Н. В.

Волинський інститут імені Вячеслава Липинського

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ ИНФРАСТРУКТУРЫ ЗЕРНОВОГО РЫНКА ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ

Резюме

Обозначены основные показатели, которые формируют баланс зернового рынка Волинской области, с помощью которого можно проанализировать развитие инфраструктуры зернопродуктового комплекса региона. Предложено прогнозный баланс зерна. Произведена оценка субъектов, которые входят в инфраструктуру зернового рынка Волини.

Ключевые слова: зерновой рынок, инфраструктура, спрос, предложение, зернопроизводство, баланс зерновых культур.

Kinah N. V.

Volyn' Institute named after Viacheslav Lipinskiy

STRATEGIYA ROZVITKU INFRASTRUKTURI GRAIN RINK VOLINSKOI OF REGION

Summary

The main indicators that form the balance of the grain market in Volyn region, from which you can analyze infrastructure zernoproduktov subcomplex region. A projected balance of grain. The evaluation of subjects included in the grain market infrastructure Volyn.

Key words: grain markets, infrastructure, demand, supply, grain, grain balance.